

Børst støv av denne manøveren!

– Ekstern aortakompresjon ved postpartum blødning bedrer pasientsikkerhet og reduserer ressursbruk i den vestlige verden. Og det redder livet til kvinner i lavinntektsland, påpeker anestesilege Grethe Heitmann. Nå håper hun flere får øynene opp for at vi har en manøver å børste støv av.

Tekst: Kjersti Juul / Foto: Jan W. Willassen / Birthe Havnes

Da Grethe Heitmann tok videreutdanning i fødselsanestesi, jobbet hun ved Sahlgrenska universitetssykehus i Göteborg. Der erfarte hun noe nytt, som skulle bli utslagsgivende for den videre jobbtilværelsen.

– Som anestesilege tar man imot kvinner med postpartum blødning på operasjonsstua. Min erfaring fra Norge var at disse kvinnene kunne være ganske ustabile. Vi presset inn væske og hadde adrenalinet klart før innledning av anestesi og det hendte vi var redde for at pasienten skulle få hjertestans, forteller Heitmann.

I Göteborg var situasjon en helt annen, fordi jordmor tidlig gjorde ekstern aortakompresjon ved postpartumbledninger var pasienten sirkulatorisk stabil ved ankomst operasjonsstua.

– *Hvordan utføres en slik manøver?*

– Man klemmer aorta mot ryggraden i nivå med navlen. Det finnes ulike teknikker for dette, men det gjøres enten med fingertuppene eller knyttneven. Hensikten er å oppå midlertidig blødningskontroll.

Får kontroll på situasjonen

Heitmann sammenligner den midlertidige blødningskontrollen med å stoppe hovedkrana

Anestesilege Grethe Heitmann har etablert selskapet ExAC, som jobber for å redusere mødredødelighet. Til daglig jobber hun på Sykehuset Østfold Kalnes med ansvar for fødselsanestesi.

ved en vannlekkasje, før man begynner å reparere. Når man klemmer aorta mot ryggraden, reduseres blodtilførsel til uterus og fødselskanal. Dette gir midlertidig blødningskontroll som gir tid til for eksempel å suturere en rift i fødselskanalen, legge veneflon, gi medikamentell behandling og forhindrer at pasienten blør under transport til operasjonsstua eller på vei til sykehus. I tillegg øker man afterload. Det betyr at hvert enkelt slagvolum får en mindre karseng å fordele seg på. Dermed heves blodtrykket over det komprimerte området betraktelig.

– Hvis du har kommet litt «bakpå» og har en kvinne som har blitt hypovolem, slik at hun er takykard og hypotensiv, vil du med ekstern aortakompresjon heve blodtrykket og få langsommere hjerterefrekvens. Min opplevelse som anestesilege, er at *jeg* får lavere puls. Med ekstern aortakompresjon har vi kontroll på situasjonen forteller Heitmann som til daglig jobber på Sykehuset Østfold Kalnes med ansvar for fødselsanestesi.

En lang historie

Historisk strekker linjene seg langt tilbake i tid. Ekstern aortakompresjon er beskrevet, som en effektiv manøver for postpartum blødninger, i medisinske tidsskrifter helt tilbake til begynnelsen av 1900-tallet, så vel som internasjonale lærebøker fra 50-tallet. Siden har manøveren gått i glemmeboka mange steder.

– I den nasjonale retningslinjen i Norge står aortakompresjon fortsatt veldig langt ned på lista over tiltak

– Mange av pasientene vi utfører ekstern aortakompresjon på, kommer aldri til operasjon fordi det gjøres så tidlig, forteller jordmor Ann Morris. Her med simuleringsdukke under opptak av undervisningsfilm for ambulansetjenesten ved Sykehuset Innlandet.

ved postpartumblødninger, selv om det både er enkelt og kostnadsfritt. Det eneste du trenger er en person med to hender, påpeker Heitmann.

Sverige skiller seg ut som et foregangsland i denne sammenheng. De nasjonale svenske retningslinjene for håndtering av postpartum blødninger, er laget som en trappetrinns-prosedyre avhengig av hvor mye det har blødd. På en rød linje over hele dette trappetrinns systemet, understrekes det at man alltid skal vurdere ekstern aortakompresjon – uavhengig av blødningsmengde. I Sahlgrenska universitetssykehus sine lokale prosedyrer er ekstern aortakompresjon første tiltak ved alle blødninger over 1000ml. – før innleggelse av veneflon.

Sjelsettende Malawi-opphold

Med verdifulle erfaringer fra Sahlgrenska i bagasjen, dro Heitmann til Malawi i 2018. Hun følte at hun ikke kunne kalle seg spesialist i fødselsanestesi og ignorere at det dør 300 000 hvert år relatert til svangerskap og fødsel.

– Jeg hadde sett statistikkene, men skjønte ikke hvorfor de døde. Oppholdet i Malawi ble en sjelsettende opplevelse, og i 2019 etablerte jeg selskapet ExAC (for External Aortic Compression) som vil jobbe for å redusere mørdredelighet globalt og utvikler utstyr som kan hjelpe helsepersonell til å trene på

denne enkle manøvreren samt uterusmassasje, forteller Heitmann.

Hun trekker frem at ekstern aortakompresjon ikke bare reduserer mortalitet, men også morbiditet.

– De som dør av blødning alene er bare toppen av isfjellet. Alle som så vidt overlever har stor risiko for sepsis og andre komplikasjoner, samtidig medfører det et stort ressursbruk på sykehusene, påpeker Heitmann.

Endre tankegangen

Simuleringsdukken de har laget for trening på aortakompresjon er nå pilotert på en rekke sykehus i Norge og internasjonalt. Ved siden av Kalnes har Skien sykehus fattet beslutning om at de vil implementere dette.

– Vi har også startet en studie i Etiopia i samarbeid med Universitetet i Addis Ababa, der vi underviser helsearbeidere og kartlegger kompetansen og bruken ved ekstern aortakompresjon. Den store utfordringen er å få det implementert, fordi du skal endre en måte å tenke på. Vårt mål er at man skal begynne å tenke på postpartum blødninger, som man tenker om alle andre blødninger – nemlig at man stopper blødningen midlertidig i påvente av årsaksrettet behandling. Har du et hvilket som helst kutt på andre steder på kroppen, er det jo ingen som vil la blodet fosse helt til du kommer på operasjonsstua, hvis det er en enkel mulighet for å stoppe det, påpeker Heitmann.

- Gir aortakompresjon stort ubehag for kvinnen?

- Vår erfaring er at kvinnene tolererer det bra, men det er ubehagelig og derfor er det viktig å informere om hvorfor det gjøres. Før vi begynte å trene på dukken, brukte vi unødvendig mye kraft. Hvis vi ikke ser umiddelbar effekt handler det ofte mer om posisjon enn styrke. Diastasen av rectusmuskulaturen gjør at aorta er lett tilgjengelig. Rygggraden er ujevn og aorta kan hos noen ligge litt mot venstre. Hvis man kan øve på dette i rolige settinger, har man mulighet til å skjønne mer av hva som skjer og hvordan man skal tenke i kliniske situasjoner.

Unngår operasjon

Siden ekstern aortakompresjon ved postpartum blødning ble implementert ved Kalnes i 2018, er alt helsepersonell nå trent opp i manøveren. Fagutviklingsjordmor Ann Morris har jobbet tett med Heitmann, for å få det inn som en del av prosedyren ved sykehuset.

- Vi startet med å vise film om utførelsen av aortakompresjon langt tidligere, men det tok noen år og mange runder med opplæring før det ble en innarbeidet rutine. Mange av pasientene vi utfører ekstern aortakompresjon på, kommer aldri til operasjon fordi det gjøres så tidlig, forteller hun.

Studier med gode resultater

En god posisjon skepsis er likevel å spore blant mange utenforstående, ifølge Ann Morris.

- Skepsisen kommer nok av at manøveren er så ukjent, man tror kanskje det er vanskelig å gjøre og smertefullt for kvinnen, men det er ikke mer smertefullt enn mange andre prosedyrer vi utfører i behandling av postpartum-blødninger, påpeker jordmoren.

Hun trekker frem den egyptiske forskeren Soltan som har gjort store studier på ekstern aortakompresjon. (Experience managing postpartum hemorrhage at Minia University Maternity Hospital, Egypt: Soltan No mortality using external aortic compression).

- En forskningsstudie på friske mennesker skal nå i gang på Karolinska i Sverige. I Norge har en tilsvarende studie på griser ved Ås landbrukshøgskole, vist gode resultater.

Ekstra billig mobilabonnement for alle med strøm fra Fjordkraft

Ny strømvadtale i vinter?

Fjordkraft og Den norske jordmorforening har et samarbeid som gjør at du som er medlem kan bestille vår spesialavtale på strøm.

Les mer om strømvadtalen og se alle fordelene med å være kunde på fjordkraft.no/jordmorforeningen eller ring oss på **230 06100**.

Fjordkraft
Mer for pengene